

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון	—	סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר)	—	(25x1)	—	25 נקודות
פרק שני	—	יצירות מאת עגנון ודרמה	—	(35x1)	—	35 נקודות
פרק שלישי	—	שירה (פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליק,				
		השירה העברית במאה ה-20)	—	(20x2)	—	40 נקודות
					—	סה"כ 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.

ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.
(2) אין לחזור ולהדגים בתשובות שונות על פי אותה יצירה.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר) (25 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 1-3.

מעשה חכמים

1. קרא את מעשה החכמים על בתו של רבי עקיבא והנחש שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

לְרַבִּי עֲקִיבָא הֵיְתָה בֵּת.
 אָמְרוּ לוֹ הַכֹּלְדָּיִם: ¹אוֹתוֹ הַיּוֹם שְׁנֹכְנֹסֶת לְבֵית הַחֶפֶה,
 מְכִישׁ אוֹתָהּ נָחֵשׁ, וְהִיא מֵתָה.
 הִיָּה דוֹאֵג עַל הַדָּבָר הַרְבֵּה.
 אוֹתוֹ הַיּוֹם, נָטְלָה אֶת הַמְּכַבְּנָה, ²נִעְצָה אוֹתָהּ בְּסֻדָּק,
 קָרָה שְׂיִשְׁבָּה [שְׁנֹנְעֵצָה] בְּעֵינֵי שֶׁל נָחֵשׁ.
 בְּבִקְרוֹ, כְּשֶׁנָּטְלָה אוֹתָהּ, נִסְרָף וּבָא הַנָּחֵשׁ אַחֲרֶיהָ.
 אָמַר לָהּ אָבִיהָ: מָה עָשִׂיתָ?
 אָמְרָה לוֹ: בְּעָרֵב בָּא עָנִי, קָרָא בְּפִתְחִי, וְהָיוּ טְרוּדִים כָּל הָעוֹלָם בְּסֻעָדָה,
 וְאֵין שׁוֹמֵעַ לוֹ.
 קָמְתִי, נָטְלָתִי אֶת מְנָתִי שְׁנַתְתָּם לִי, וּנְתַתִּיהָ לוֹ.
 אָמַר לָהּ: מִצְוָה עָשִׂיתָ.
 יָצָא רַבִּי עֲקִיבָא וְדָרַשׁ: "וּצְדָקָה תַצְיִיל מְמוֹת" (משלי י, ב).
 וְלֹא מִמִּיתָה מְשֻׁנָּה, אֲלֵא מִמִּיתָה עֲצָמָה.

1 הכלדיים — הרואים בכוכבים (אסטרולוגים).

2 מכבנה — סיכה להידוק הבגד או השיער.

גזרה ובחירה חופשית, חשיבות מתן צדקה, היחס לאחר — כיצד אחד מן הנושאים האלה בא לידי ביטוי במעשה החכמים "בתו של רבי עקיבא והנחש"? הסבר את דבריך.

בתשובתך כתוב גם על התרומה של אחת מדרכי העיצוב במעשה החכמים שלפניך להדגשת הנושא שבחרת.

סיפור קצר

2. כינורו של רוטשילד / אנטון צ'כוב

ביצירות רבות תיאורי מקום, נוף וסביבה הם אמצעים לעיצוב העולם הפנימי של הדמויות וההתנהגות שלהן. בחר מן הסיפור "כינורו של רוטשילד" שני תיאורים כאלה. הצג אותם, והסבר כיצד הם מעצבים את דמותו של יעקב.

3. סיפור קצר עברי

בחר במוטיב מסיפור קצר עברי שלמדת. תאר את הופעותיו של המוטיב בסיפור, והסבר את תרומתו לבניית המשמעות של הסיפור.

פרק שני – יצירות מאת עגנון ודרמה (35 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 4-11.

יצירות מאת עגנון

4. תהלה

יש הטוענים שחייה של תהילה הם חיים של החמצה, ויש הטוענים שחייה הם חיים מלאי עשייה ומשמעות. על פי עלילת הנובלה, תאר והסבר כל אחת מן הטענות האלה. לדעתך, איזו מן הטענות מאפיינת יותר את חייה של תהילה? נמק את דבריך.

5. והיה העקוב למישור

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. לפניך קטע מן הנובלה "והיה העקוב למישור". קרא אותו, וענה על השאלה שאחריו.

נגרר מנשה חיים אחריו מחמת שלא היה יכול לסרב. ובעל הבית הכניסו לתוך ביתו, הגדיל אור העששית ופרס לו מלחמו. ואולם מנשה חיים ישב ולא אכל, ובלבו התחנן אל ה' כי ישלח לו חולי מעט כדי שתהיה לו סיבה למנוע עצמו מסעודה שאינה שלו.

הסבר מה גרם למנשה חיים להתנהגות המתוארת בקטע זה? הדגם את דבריך. (12 נקודות)

ב. האם ההתנהגות של מנשה חיים המתוארת בקטע מאפיינת את דמותו כפי שהיא מצטיירת בהמשך עלילת הנובלה? הסבר והדגם את דבריך. (23 נקודות)

6. סיפור פשוט

ענה על שני הסעיפים א-ב.

- א.** לפניך קטע מן הרומאן "סיפור פשוט". קרא אותו, וענה על השאלה שאחריו.
 [...] עמד הירשל והרהר בליבו מה אענה למינה לכשתשאל היכן היית. אענה לה, אצל בלומה.
 מי זו בלומה?
 אי את מכירה אותה?
 זו ששירתה אצלכם?
 זו ששירתה אצלנו.
 ומה לך אצל זו?
 הלוא היא אהובתי
 [...]

חלף הירשל נעליו [...] ונכנס בחשאי עד שהגיע למיטתו. החלונות היו סגורים וריח חם ומיישן עלה ממיטתה של מינה. זה כמה שעות שטופה מינה בשינה וקרוב לוודאי שכל שיחתם בחלום הייתה.

מה אפשר ללמוד מקטע זה על דמותו של הירשל ועל דרכי ההתמודדות שלו עם מצוקות בחייו? (12 נקודות)

- ב.** הסבר באמצעות שלוש דוגמאות מעלילת הרומאן, כיצד הירשל מתמודד עם מצוקות בחייו (בתשובתך אל תכתוב על הקטע שבסעיף א). (23 נקודות)

דרמה**7. ילדי הצל / בן ציון תומר**

ענה על שני הסעיפים א-ב.

- א.** לפניך הפסקה המסיימת את המחזה "ילדי הצל", ובה הוראות בימוי.

קרא את הוראות הבימוי, וענה על השאלה שאחריהן.

הולך [זיגמונט] לעבר הים. קול שאון הים עולה. הבמה מחשיכה לאט. זיגמונט הותיר את כלבו על השולחן. יורם נוטל את כתביו [של זיגמונט]. נורית מתקרבת אליו. שניהם מביטים אחר דמותו המסתלקת.

בחר בשלושה מן הפרטים בהוראות הבימוי, והסבר את תרומתם לבניית משמעות המחזה. (25 נקודות)

- ב.** איזו תובנה, הנוגעת לחיך או לחברה הישראלית, התעוררה בך בעקבות קריאת המחזה?

הסבר והדגם את דבריך.

(10 נקודות)

8. אנטיגונה / סופוקלס

ענה על שני הסעיפים א-ב.

- א. נושא מרכזי בטרגדיה "אנטיגונה" הוא הקשר בין השליט ובין האזרחים.
 הסבר כיצד נושא זה בא לידי ביטוי בטרגדיה. בסס את תשובתך על שלוש דוגמאות מן הטרגדיה. (25 נקודות)
- ב. האם היחסים בין השליט לאזרחים, כפי שהם באים לידי ביטוי בטרגדיה, רלוונטיים גם לימינו?
 נמק והדגם את דבריך. (10 נקודות)

9. בית בובות / הנריק איבסן

- לפניך קטע מן המערכה הראשונה במחזה, ובו מובאים דברים שהלמר אומר לנורה לאחר ששבה הביתה מקניות חג המולד. קרא את הקטע וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.
- את משתדלת בכל דרך אפשרית לסחוט קצת כסף, וברגע שהוא בידיך, הוא נמס לך בין האצבעות; את אפילו לא זוכרת מה עשית בו.
- א. מה אפשר ללמוד מדברים אלה על היחס של הלמר לנורה? הבא מן המחזה שלוש דוגמאות נוספות ליחסו כלפיה.
 (23 נקודות)
- ב. על פי המסופר במחזה, האם דבריו של הלמר אכן מייצגים את התנהגותה של נורה? הסבר והדגם את דבריך.
 (12 נקודות)

10. אויב העם / הנריק איבסן

במחזה "אויב העם" באות לידי ביטוי סוגיות הנוגעות לאיכות הסביבה וליחסי "הון-שלטון".
כיצד סוגיות אלה באות לידי ביטוי במחזה? בתשובתך הסבר כיצד סוגיות אלה משפיעות על חייו של ד"ר שטוקמן ועל
הווי החיים בעיירה.

11. ביקור הגברת הזקנה / פרידריך דירנמט

ענה על שני הסעיפים א-ב.

- א. הפנתר המופיע במחזה הוא מטונימיה לקלייר. הסבר והדגם קביעה זו. (12 נקודות)
- ב. תאר שניים מן הפריטים המרכזיים (חפצים, אביזרים) במחזה "ביקור הגברת הזקנה", והסבר את התרומה שלהם לעיצוב הדמויות ולבניית המשמעות של המחזה. (23 נקודות)

פרק שלישי — שירה (פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליק, השירה העברית במאה ה-20)

(40 נקודות)

שים לב: בפרק זה (שאלות 12-19) עליך לענות על שתי שאלות:

על שאלה אחת מן הפיוט או משירת ימי הביניים או משירת ביאליק (שאלות 12-15) ועל שאלה אחת מן השירה העברית במאה ה-20 (שאלות 16-19).

(לכל שאלה — 20 נקודות; סך הכול — 40 נקודות)

פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליק

ענה על אחת מן השאלות 12-15.

פיוט

12. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

אֵל נוֹרָא עֲלִילָה / משה אבן עזרא

אֵל נוֹרָא עֲלִילָה.

הַמְצִיא לָנוּ מְחִילָה. בְּשַׁעַת הַנְּעִילָה:

מחרוזת 5 זָכַר צְדָקָת אַבְיָהֶם. וְחָדַשׁ אֶת יְמֵיהֶם.
כְּקִדְמָם וְתַחֲלָה. בְּשַׁעַת הַנְּעִילָה:

מחרוזת 1 מְתֵי מְסַפֵּר קְרוּאִים. לָךְ עֵין נוֹשָׂאִים.
וּמְסַלְדִים בְּחִילָה. בְּשַׁעַת הַנְּעִילָה:

מחרוזת 6 קָרָא נָא שְׁנַת רְצוֹן. וְהָשִׁב שְׂאֲרֵית הַצָּאן.
לְאֶהְלִיבָה וְאֶהְלָה. בְּשַׁעַת הַנְּעִילָה:

מחרוזת 2 שׁוֹפְכִים לָךְ נִפְשָׁם. מְחָה פְּשָׁעִם וְכַחֲשָׁם.
וְהַמְצִיאֵם מְחִילָה. בְּשַׁעַת הַנְּעִילָה:

מחרוזת 7 תִּזְכּוּ לְשָׁנִים רַבּוֹת. הַבְּנִים וְהָאֲבוֹת.
בְּדִיצָה וּבְצַהֲלָה. בְּשַׁעַת הַנְּעִילָה:

מחרוזת 3 הִיָּה לָהֶם לְסִתְרָה. וְחִלְצָם מִמְּאָרָה.
וְחִתְּמָם לְהוֹד וּלְגִילָה. בְּשַׁעַת הַנְּעִילָה:

מחרוזת 8 מִיִּכְאֵל שׁוֹר יִשְׂרָאֵל. אֵלֶיהוּ וּגְבַרְיֵאֵל.
בְּשָׁרוֹ נָא הַגְּאֵלָה. בְּשַׁעַת הַנְּעִילָה:

מחרוזת 4 חוֹן אוֹתָם וְרַחֵם. וְכֹל לוֹחֵץ וְלוֹחֵם.
עֲשֵׂה בָּהֶם פְּלִילָה. בְּשַׁעַת הַנְּעִילָה:

הדובר בפיוט מבקש מה' להיטיב את המצב הקשה של העם.

הצג שתיים מן הבקשות של הדובר, והסבר את התרומה של שניים מן האמצעים האומנותיים בשיר

להדגשת הבקשות האלה.

שירת ימי הביניים

13. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

ישנה בחיק ילדות / יהודה הלוי

ישנה בחיק ילדות, למתי תשכבי! / דעי כי נעורים כנערת ננערו!
הלעד ימי השחרות? קומי צאי, / ראי מלאכי שיבה במוסר שחרו,
והתנערי מן הזמן, כצפרים / אשר מרסיסי לילה יתנערו.
דאי כדרור למצא דרור ממעלה / ומתולדות ימים כימים יסערו.
היי אחרי מלכך מרדפת, בסוד / נשמות אשר אל טוב ה' נהרו!

הדובר בשיר קורא לנשמתו לעשות שינוי בחייה.

מה הוא מציע לנשמתו, ובאילו דרכים הוא מנסה לשכנע אותה לעשות את השינוי? הסבר והדגם את דבריך.

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

ראה שמש / שלמה אבן גבירול

ראה שמש לעת ערב אדמה / כאלו לבשה תולע למכסה,
תפשיט פאתי צפון ומין / ורוח ים בארגמן תכסה,
וארץ - עזבה אותה ערמה / בצל הלילה תלין ותחסה,
והשחק אזי קדר, כאלו / בשק על מות יקותיאל מכסה.

בבית האחרון הקורא מגלה כי שיר הטבע הוא גם שיר קינה.

הסבר כיצד ציורי הלשון (מטפורות ודימויים) בשיר רומזים על כך.

שירת ביאליק

15. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

הכניסיני תחת כנפך / חיים נחמן ביאליק

- בית 1
הכניסיני תחת כנפך,
והיי לי אם ואחות,
ויהי חיקך מקלט ראשי,
קורתפלותי הנדחות.
- בית 2
ובעת רחמים, בין השמשות,
שחי ואגל לך סוד יסורי:
אומרים, יש בעולם געורים -
היכן געורי?
- בית 3
ועוד רז אחד לך אתנדה:
נפשי נשורפה בלהבה;
אומרים, אהבה יש בעולם -
מהזאת אהבה?
- בית 4
הכוכבים רמו אותי,
היה חלום - אך גם הוא עבר;
עתה אין לי כלום בעולם -
אין לי דבר.
- בית 5
הכניסיני תחת כנפך,
והיי לי אם ואחות,
ויהי חיקך מקלט ראשי,
קורתפלותי הנדחות.

בבתיים 2-4 בשיר המשורר מתאר בהדרגה את אכזבתו.

תאר את ההדרגה, והסבר את התרומה של הדרגה זו לבניית משמעות השיר.

השירה העברית במאה ה־20

ענה על אחת מן השאלות 16-19.

16. אדם מול בוראו

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

יוֹשְׁבֵי בֵיתָךְ / איתמר יעוז־קסט

בְּתוֹךְ בֵּיתְךָ
רְצִיתִי לְשֹׁבֵת,
אֶךְ בֵּיתְךָ יוֹשֵׁב בְּתוֹכִי,

וְאוֹלָם
אֲנִי רַק כָּעֵת הַגְּעֵתִי
לְעֵת כִּי סוֹגְרִים כְּבָר אֶת הַשָּׁעַר
כְּמַעֲשֵׂה לְוַיִּים בִּימֵי־קֶדֶם
כִּתְּם קָרְבֵן הַמִּנְחָה,

וְכָעֵת
אֵינְנִי יוֹדֵעַ
מָה עָלַי לְבַקֵּשׁ?

אִם כֵּן,
מָה לִי אֲבַקֵּשׁ
בְּשַׁעַת בֵּין־עַרְבִים זֶה
לְבַד מִמַּחְשָׁבוֹת עַל־אוֹדוֹתֶיךָ,

בְּעוֹד צֶלֶךְ
כְּרוֹךְ עַל דַּיִמִּינִי
וּמְטִלְטֵל בְּתוֹכִי בַּיִת: בְּלִי קִירוֹת, בְּלִי חִלּוֹנוֹת וְדָלֶת.

א. הסבר את המטפורה שבבית האחרון בשיר ואת תפקידה בבניית משמעותו. (12 נקודות)

ב. הצג את הסיום של שיר נוסף שלמדת בנושא "אדם מול בוראו", והסבר כיצד סיום זה מאיר את הקשר בין האדם לבוראו. (8 נקודות)

17. שירים בצל השואה

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

טרקטורים / רוני סומק

- בית 1
- הבנים של דוקטור מנג'לה מוכרים טרקטורים
 בדרך שביז מיוכו לשטוטגרט.
 מי שיקנה אותם יחרש את האדמה,
 ישקה עץ,
 יצבע באדם את רעפי הבית
 ובפסטיבל הבירה יראה איך תזמרת המסבאה
 מצבת על הרחבה פחילי בדיל בחלון ראנה.
- בית 2
- במכון היפי של ההיסטוריה יודעים לטרק בלורית
 אפלו בשערה של
 מפלצת.

א. כיצד הניסיון לטשטש את זכר השואה בא לידי ביטוי בשני בתי השיר?

הסבר והדגם את דבריך. (12 נקודות)

ב. בחר בשיר נוסף שלמדת בנושא "שירים בצל השואה", והסבר כיצד נושא השואה בא לידי ביטוי בשיר שבחרת.

(8 נקודות)

18. לפניך שיר ב (המתחיל במילים: "נפרדנו כך") מתוך מחזור השירים: שְׁירֵי אֶהָבָה, מאת לאה גולדברג. קרא אותו, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

ב

נִפְרָדְנוּ כָּף. הֵיטֵב, הֵיטֵב חָרָה לִי.
הָעֶרְפֵּל בֵּינֵינוּ כְּחֹמֶה.
זאת הַטֶּפֶה שֶׁעַל יָדֶי נִוְתָרָה לִי
טֶפֶת סִגְרִיר וְדָאֵי הִיא, לֹא דְמָעָה.

לְדוֹר הַזֶּה הַבְּכִי הוּא כְּלֵמָה,
הוּא לֹא יִבְכֶּה עַל אֶהָבָה גּוֹסֶסֶת.
בְּיוֹם הַדִּין וּבְלֵילוֹת הַחֶסֶד
אֲדִישׁ וְגַא הוּא לֹא יוֹרִיד דְמָעָה.

נִפְרָדְנוּ כָּף. הֶרְחֹב הָמָה, הָמָה.
דְּחַפְנֵי אֵיזָה הֶלֶךְ, וּמִנְגֵד
הָעֶרְפֵּל תְּלוּי כְּהִינוּמָה.

מֵאֵין בְּלִבִּי חֶדְוָה חוֹגְגָת?
אוּלֵי, בְּכֹל זֹאת, זוֹ הֵיטָה דְמָעָה.

- א. ציין שלושה רגשות הבאים לידי ביטוי בשיר, והסבר את תפקידם בבניית משמעותו. (12 נקודות)
- ב. בחר בשיר נוסף שלמדת בנושא "זוגיות", וכתוב מה הם הרגשות המאפיינים את היחסים בין בני זוג, או מה הם הרגשות של אחד מבני הזוג בנוגע למערכת היחסים הזוגית. הסבר והדגם את דבריך. (8 נקודות)

אדם וזהותו

19. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

פגומים / ארז ביטון

על סף חֲצִי בֵּית בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
 עָמַד אָבִי
 מְצַבֵּיעַ לְצַדִּדִּים וְאוֹמֵר:
 בְּהִרְסוֹת הָאֱלֹהָה
 נִבְנְהָ פְעַם מְטֹבַח
 לְבִשָּׁל בּוֹ זָנֵב לְוִיתָן
 וְשׁוֹר הַבָּר,
 וּבְהִרְסוֹת הָאֱלֹהָה
 נִקְזִים פְּנֵת תְּפִלָּה
 לְמִצָּא מְקוֹם
 לְמִקְדָּשׁ מְעֵט.
 אָבִי נִשְׁאָר בְּסֶף
 וְאֲנִי כָּל יָמֵי
 מְצִיב פְּגוּמִים
 אֶל לֵב הַשָּׁמַיִם.

א. הבית והבנייה הם סמל העומד במרכז השיר.

תאר והסבר את ההתפתחות של סמל זה לאורך השיר. (12 נקודות)

ב. בחר באמצעי אומנותי בשיר נוסף שלמדת בנושא "אדם וזהותו", והסבר כיצד האמצעי האומנותי מסייע להדגיש

נושא מרכזי בשיר. (8 נקודות)

בהצלחה!